

Fikret YAMAN

Sosyal Hizmet Uzmanı

Profesyonel Koruyucu Aile Hizmetine Geçişte Bakıcı Annelerin Yeri

Çocukların gelişimlerinin sağlıklı olabilmesi için ideal olarak bir aile ortamına gerek duyulmaktadır. Buna karşın, ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde, birçok çocuk çeşitli nedenlerle aile ortamında gelişimlerini sürdürememektedir. Yapılan tüm önleyici faaliyetlere rağmen, aileleri yanında kalmaları mümkün olmayan çocuklar ise koruyucu aile, evlat edinme ve kurum bakımı modellerinden yararlandırılmaktadır.

Korunmaya muhtaç çocuklara sunulan kurum bakımının, çocuklarda çok çeşitli sorunlara yol açması nedeniyle kurum bakımı gelişmiş birçok ülke tarafından terk edilmiş ve aile yanında bakım hizmetlerine geçilmiştir. Ülkemizde de, bu konuda benzer bir gelişim süreci izlenmekle birlikte aile yanında bakım hizmetlerinde istenilen düzeye ulaşılamamıştır.

Bu bağlamda, aile yanında bakım hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla hali hazırda yürütülen hizmet modellerine alternatif olabilecek başka modellerin de değerlendirilmesinde yarar görülmektedir. Bu anlamda çalışmada ilk olarak ailenin önemi ve anne – baba yoksunluğunun etkileri; bunun devamında ise çocuk yuvaları, çocuk evleri ve sevgi evlerinde bakıcı anne olarak çalışan kişilerin koruyucu aile olma durumları ele alınacaktır.

1. Bu çalışma, Fikret YAMAN tarafından 2010 yılında hazırlanan “Bakıcı Annelerin Sosyo – Ekonomik ve Çalışma Yaşamlarına İlişkin Özellikleri: Ankara İli Örneği” adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak geliştirilmiştir.

2. Yazar, Lisansını H. Ü. SHYO’nda (2004), Yüksek Lisansını H. Ü. Sosyal Hizmet Bölümü’nde (2010) tamamlamış olup aynı bölümde doktora çalışmasını yürütmektedir.

Ailenin Önemi ve Anne – Baba Yoksunluğunun Etkileri

Çocuk refahı alanında yapılan araştırmalar ve gerçekleştirilen gözlemler, anne, baba ve çocuklardan oluşan bir aile ortamının, çocuğun gelişimi açısından en uygun ortam olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuğun gelişiminde ailenin iki temel parçasını oluşturan anne ve babanın sağlıklı ve tutarlı birlikteliği gereklidir.

Çocuğun anne ve/veya babadan yoksun kalması ya da anne ve/veya babanın çocuğa karşı görevlerini yerine getirememesi durumunda onların yerini tutan, çocuğa karşı görevlerini yerine getirebilecek kişilerin olması çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürmesi için çok önemlidir.

Çocuk gelişiminde annenin önemi birçok araştırmada ortaya konulmasına karşın uzun yıllar çocuğun ruhsal gelişiminde “babanın önemi” yeterince önem verildiği söylenemez. Babanın varlığı ve etkisi hep dolaylı olarak incelenmiş, dikkatler hep “anne-çocuk” üzerinde yoğunlaşmıştır. Kuşkusuz çocuksal yaşamın başlangıcında anne en büyük rolü oynar. Ancak, çok geçmeden baba da annenin yanında olabildiğine önemli ve önemi giderek artan bir rol oynamaya başlar (Zulliger, 1991, s. 52; Ekşi, 1990, s. 33).

Çocukların gelişiminde anne ve babanın ikisine birlikte ihtiyaç bulunmaktadır. Her bir ebeveyn, çocuklarının farklı özelliklerinin ve ihtiyaçlarının gelişmesinde ayrı bir öneme sahiptir.

Yaşla artan ölçülerde çocuklar babanın sevgisine, onun otoritesine ve yönlendiriciliğine daha çok gereksinim duyarlar. Annenin işlevi çocuğu

yaşamda güvenli kılmaktır. Babanın ki ise onun öğretmeni olmak, ona içinde doğup büyüdüğü toplumu sorunlarıyla başa çıkabilmesinin yollarını göstermektir. Çocuğun anne kucağının sıcak ve emin koruyuculuğuna ne kadar gereksinimi varsa, onu yaşamın daha dinamik ve atılgan yönlerine hazırlanması için babanın varlığına ihtiyacı vardır. Baba ile olan ilişkisi onu daha bağımsız ve kendinden emin bir insan haline getirir (Cüceloğlu, 1992, s. 100; Özgüven, 1997, s. 54).

Anne – babanın birlikteliği ne kadar önemliyse yoksunluğunun çocuk üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerde o kadar fazladır. Anne – baba yoksunluğunun etkileri, başka bir aile aracılığıyla azaltılabilmesine karşın yoksunluğunun uzun süreli olması çocuklarda çeşitli sorunlara yol açabilmektedir.

Yukarıda kısaca değinilen çalışmaların da gösterdiği gibi, ailenin iki temel parçasını oluşturan anne ve babanın çocuğun sağlıklı gelişimi üzerinde hayati derecede rolü bulunmaktadır. Ancak, çocuğun anne ve/veya babadan yoksun kalması ya da anne ve/veya babanın çocuğa karşı görevlerini yerine getirememesi durumunda onların yerini tutan, çocuğa karşı görevlerini yerine getirebilecek kişilerin olması çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürmesi için çok önemlidir.

Bakıcı Anneler

Her toplum çocukların sağlıklı bir aile ortamında büyümesine önem verir. Ailelerin ya da çocukların bakımından sorumlu olan kişi veya kişilerin görevlerini yerine getirmedikleri durumlarda ise Kamu kurumları devreye girmekte ve çocuklar uygun görülen hizmetlerden yararlandırılmaktadır. Bu hizmetler genel olarak

aile odaklı hizmetler ve kurum bakımı şeklinde ikiye ayrılabilir. Özellikle kurum bakımından faydalandırılan çocukların karşılaştıkları en temel sorun sağlıklı bir anne – baba birlikteliğinin bulunmamasıdır.

Anne – baba yoksunluğuna maruz kalan çocuklara, anne ve babanın yerini alacak, çocuklara karşı sorumluluklarını yerine getirebilecek, onlarla uzun süreli ve birebir ilgilenebilecek bir kişinin olması durumunda, anne – baba yoksunluğunun özellikle küçük yaş grubu çocuklar üzerindeki etkilerinin azaltılabileceği araştırmalarla ortaya konmuştur.

Kurum bakımında kalan çocukların anne faktörü bir anlamda bakıcı annelerle sağlansa da baba figürü çocuklarda eksik kalmaktadır. Kurumlarda çalışan erkek personel ve çocuklar arasında, baba – çocuk ilişkisinin bulunmaması çeşitli sorunlara yol açabilmektedir.

Ülkemizde, son yıllarda korunmaya muhtaç çocuklara sunulan hizmetlerde önemli değişimler (çocuk evleri, sevgi evleri, aile yanında destek uygulaması gibi) yaşanmasına rağmen binlerce çocuk kurum bakımında kalmaya devam etmektedir. Çocuk evi ve sevgi evi gibi küçük ölçekli kurumlar kışla tipi kurum bakımına göre daha iyi olmakla birlikte bu kuruluşlar yine bir kurum bakımı türü olup aile bakımından uzaktır. Diğer bir deyişle, bu bakım türlerinde anne – baba rollerini bir arada yerine getirecek kişiler bulunmamaktadır.

Aile bakımına en yakın yöntem olan koruyucu aile modeli, sürekliliği ve anne – babanın bir arada olması nedeniyle en çok tercih edilen uygulama biçimidir. Gelişmiş ülkelerin kurum bakımı yerine uyguladıkları

bu yöntemde, koruyucu aileler yetkililer tarafından yapılan incelemeler sonucu seçilmekte, denetlenmekte ve bakım işini profesyonel olarak yaptıkları için kendilerine belirli bir ücret ödenmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda, çocukların birebir bakımları bakıcı anneler tarafından yerine getirilmektedir. 2010 yılında Ankara Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğüne bağlı kuruluşlarda çalışan bakıcı annelerle bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada, bakıcı annelere koruyucu aile olmaya ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Buna göre, çocukların evde bakımına ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılması halinde, bakıcı annelerin yaklaşık %70'i (182 bakıcı anneden 124'ü), koruyucu aile olarak bir ya da iki çocuğa evinde bakmayı olumlu karşılamıştır (Yaman, 2010, s. 100).

Ankara genelinde çalışan bütün bakıcı annelerden yaklaşık %70'inin, korunmaya muhtaç çocuklara koruyucu aile olmayı kabul etmeleri önemli bir veri olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda önerilen model, yıllardır bakıcı anne olarak kuruluşlarda çalışan kişilerin koruyucu ailelere dönüştürülmesidir.

Bakıcı annelerin bir kısmının yıllardır korunmaya muhtaç çocuklarla çalışıyor olması ve dolayısıyla deneyimli olmaları, potansiyel koruyucu aile olmaları için bir avantaj olarak düşünülebilir. Bakıcı annelerin, belirli bir ücret karşılığında bakım işini kendi evlerinde sağlamaları, korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımının olumsuz etkilerinden kurtulmalarını beraberinde getirecek ve çocukların toplumsal bütünleşmesine de daha fazla katkı sağlayacaktır. Bu model sonucunda, ko-

runmaya muhtaç çocuklar bir aile ortamında büyüme imkânı elde edecek ve bakıcı annelerin çocukları da annelerinden ayrılmamış olacaktır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Mayıs 2013 verilerine göre, fiilen korunma altında olan 0 – 6 yaş çocuk sayısı 1368, 7 – 12 yaş çocuk sayısı 2512; istihdam edilen bakıcı anne sayısı ise 2500 dolayındadır.

Yukarıdaki veriler ışığında, bakıcı annelerle yapılacak böyle bir çalışma sonucunda, özellikle 0 – 6 yaş çocukları başta olmak üzere binlerce çocuk, bir koruyucu aile yanında bakım imkânına kavuşabilir.

Bakıcı annelerin profesyonel koruyucu aile olmaları için öncelikli olarak, bakıcı anneler ve eşleriyle görüşme yapılması ve koruyucu aile olma durumları değerlendirilmelidir. Bunun yanında, koruyucu aile olmasına karar verilen ailelerin düzenli ve standart bir eğitime tabi tutulması ve etkili bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir. Buna göre, her meslek elemanının sorumlu olacağı çocuk sayısı belirlenmeli ve belirli aralıklarla çocukların takibinin yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, böyle bir modelle birlikte hem korunmaya muhtaç çocuklar kurum bakımının olumsuz etkilerinden kurtulup aile bakımından yararlanabilecek hem de bakıcı anneler kendi çocuklarıyla birlikte olma olanağına sahip olabilecektir.

KAYNAKÇA

Cüceloğlu, D. (1992a) *İçimizdeki Çocuk*. 2.Basım, İstanbul: Remzi. (1991) *İnsan ve Davranış*. 1.Basım, İstanbul: Remzi. (1992) *Yeniden İnsan İnsana*, 2.Basım, İstanbul: Remzi. / Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana – Babalar*. İstanbul: Bilgi. / Özgüven, İ.E. (1997). *Cinsellik ve Cinsel Eğitim*. 1.Baskı, Ankara: PDREM /Yaman, F. (2010). *Bakıcı Annelerin Sosyo – Ekonomik Ve Çalışma Yaşamlarına İlişkin Özellikleri: Ankara İli Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi. / Zulliger, H. (1991). *Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri*. İstanbul: Cem.